

ΝΙΚΟΣ ΜΠΑΚΟΛΑΣ

«Να θέσουμε σαν αξία το βιβλίο και όχι τον Ντέταρι»

Συζήτηση με τον Θεσσαλονικιό αθόρυβο εργάτη του λόγου. «Περνάμε εποχή παρακμής, σαπίλας, συναλλαγής, τεμπελιάς, ευδαιμονισμού. Αλλά υπάρχει φως! Πρέπει να έχει ο λαός στόχους»

Ενας αθόρυβος εργάτης του λόγου βραβεύτηκε φέτος με το Α΄ Κρατικό Βραβείο για το μυθιστόρημά του «Η μεγάλη πλατεία». Ο Θεσσαλονικιός — γέν-

νημα και θρέμμα — Νίκος Μπακόλας. Γεννήθηκε το 1927, μεγάλωσε και ζει συνεχώς — υπογραμμίζει — στη Θεσσαλονίκη. Σπούδασε μαθηματικά, αλλά από τα φοιτητικά χρόνια του δούλεψε

σε εφημερίδες για βιοποριστικούς λόγους και τελικά έγινε δημοσιογράφος. Δούλεψε σχεδόν σε όλες τις εφημερίδες που έβγαιναν και βγαίνουν στη συμπρωτεύουσα. Στη «Δράση» και

στον «Ελεύθερο Λαό», στη «Θεσσαλονίκη» και στη «Νέα Αλήθεια», στη «Μακεδονία» και στον «Ελληνικό Βορρά» και πάλι στη «Μακεδονία» από όπου και συνταξιοδοτήθηκε. Υπήρξε διευθυν-

της του ΚΘΒΕ το 1980-82 και τώρα είναι μέλος της εφορευτικής επιτροπής, ειδικός σύμβουλος πολιτιστικών στο Βασιλοπούλειο Πνευματικό Κέντρο του Δήμου Θεσσαλονίκης, όπου και συζητήσαμε. Έγραψε και έκδοσε: «Μην κλαίς αναπημένη» (1958), «Ο κήπος των πριγκίπων» (1966), «Εμβατήρια» (1972), «Ο ύπνος θάνατος» (1974), «Μυθολογία» (1977) και «Η μεγάλη πλατεία» (1987).

Άλλο λογοτεχνία, άλλο δημοσιογραφία

Η πεζογραφία της Θεσσαλονίκης αρχίζει ουσιαστικά στην αρχή της δεκαετίας του 1930. Από κει και πέρα, συνήθως τη «μετράμε». Ωστόσο, υπήρχαν και πριν «φωνές» λογοτεχνικές — κυρίως δημοσιογράφοι (Ωρολογάς, Φαρδής, Χασηριτζόγλου κ.ά.). Επειδή και εσείς εργαστήκατε μια ζωή σαν δημοσιογράφος και παράλληλα «πεζογραφέυσατε», θα ήθελα να σας ρωτήσω πώς βλέπετε αυτή τη σύνδεση, τη σχέση πεζογραφίας - δημοσιογραφίας. Πώς τη ζήσατε εσείς.

«Όταν άρχισα να δημοσιογραφώ και παράλληλα να γράφω και λογοτεχνία, μερικούς απ' αυτούς τους ανθρώπους που αναφέρατε, όπως είναι ο Ωρολογάς, ο Χασηριτζόγλου είχα την τύχη να τους γνωρίσω και προσωπικά. Πραγματικά πιστεύω ότι στα χρόνια εκείνα οι λογοτέχνες ήταν και δημοσιογράφοι. Μάλιστα θα 'λεγα ότι τότε οι δημοσιογράφοι που ασχολούνταν με τη λογοτεχνία, δεν έκαναν καθαρή λογοτεχνία, αλλά γενικά έγραφαν κείμενα: για παράδειγμα υπήρχαν πολλοί δημοσιογράφοι που έγραφαν θεατρικά έργα, άλλοι που καλλιέργησαν πολύ το χρονογράφημα — και η Θεσσαλονίκη είχε τότε πολύ σημαντικούς χρονογράφους, που σήμερα δεν τους έχει.

Νομίζω, όμως, ότι ήταν μια διαφορετική κατάσταση τότε από τώρα. Εκείνο που θέλω να διευκρινίσω είναι ότι είναι «άλλο πράγμα η δημοσιογραφία και άλλο η λογοτεχνία». Κι εγώ πιστεύω ότι κατάφερα αυτά τα δυο πράγματα να μην τα μπλέκω. Ποτέ στη δημοσιογραφία δεν έκανα το λογιστικό, ενώ θα 'λεγα ότι στη λογοτεχνία σίγουρα με επηρέασε η δημοσιογραφική ζωή μου και από την άποψη του περιβάλλοντος και των εμπειριών, αλλά και επειδή γενικά ο δημοσιογράφος έχει, από τη φύση της δουλειάς του, μια επαφή με περισσότερα πράγματα, δέχεται περισσότερα ερεθίσματα».

Στα έργα σας εξετάζετε πρόσωπα και καταστάσεις της Θεσσαλονίκης. Έχετε σαν φόντο τη ζωή της πόλης. Στο τελευταίο βραβευμένο έργο σας φτάνετε ως τα τέλη της δεκαετίας του '40. Όταν έγινε ο πόλεμος, ο εμφύλιος, ήσασταν έφηβος 15-20 χρόνων. Πόσο επέδρασε λοιπόν στη συγκρότησή σας σαν λογοτέχνη, ο πόλεμος, η Αντίσταση, ο εμφύλιος, τα πρώτα δύσκολα μεταπολεμικά χρόνια; Πώς αντανακλούν στο έργο σας αυτές οι εμπειρίες; «Γράφουμε πάντα από τις εμπειρίες μας. Πιστεύω δυο πράγματα: Πρώτο, ότι ο συγγραφέας γράφει τη ζωή του, είτε αυτό φαίνεται άμεσα, όπως στη νεότερη λογοτεχνία, είτε και έμμεσα, όπως γινόταν στους κλασικούς — γιατί και ο Μπαλζάκ και ο Ντοστογιέφσκι τη ζωή τους έγραφαν, απλώς λίγο πιο καλυμμένα, με περισσότερες διαμεσολαβήσεις. Και δεύτερο, ότι ο κάθε συγγραφέας γράφει ουσιαστικά ένα βιβλίο, δηλαδή στο τέλος όλα του τα βιβλία ουσιαστικά γίνονται ένα βιβλίο».

Γεγονότα που σε σημαδεύουν

Όπως λένε, ότι οι μεγάλοι σκηνοθέτες γυρίζουν σ' όλη τους τη ζωή μόνο μια ταινία. Απλά τη γυρίζουν σε διάφορες παραλλαγές...

«Και είναι σωστό, όσο — ίσως — να μην φαίνεται με την πρώτη ματιά. Αν ψάξεις στο βάθος αυτό φαίνεται. Εγώ επηρεάζομαι πάρα πολύ στο γράψιμό μου από τις εμπειρίες μου και μ' έναν τρόπο που δεν μπορώ να τις κρίνω. Δεν προσπαθώ να γράψω «αντικειμενικά» για κάποια γεγονότα. Κι αυτό φαίνεται εντονότερα σε ορισμένα έργα μου που είναι γραμμένα στο «πρώτο πρόσωπο». Ένας άνθρωπος που έζησε αυτά τα γεγονότα δεν γίνεται να μην «σημαδεύει».

Θυμάμαι πολύ αμυδρά — εξ αντανακλάσεως — τα γεγονότα του Μάη 1936. Ο πατέρας μου ήρθε αναστατωμένος από την απεργία και μας έλεγε «μπείτε μέσα στο σπίτι γιατί βαρύνει οι χωροφύλακες...». Θυμάμαι πολύ καλά τη δικτατορία του Μεταξά. Επίασαν και ανθρώπους γνωστούς μας... Κι όλα αυτά βέβαια τα «περνάω» μέσα στη «Μεγάλη πλατεία». Φθάνω εκεί ως τα μέσα του εμφύλιου, το 1948. Αυτό που θέλω να σας πω είναι ότι «Η μεγάλη πλατεία» δεν τελειώνει... Ήδη γράφεται ένα βιβλίο - συνέχειο. Όχι με την έννοια του «δεύτερου μέρους», αλλά τα ίδια πρόσωπα θα «φθάνουν» ως το 1980. Φυσικά εδώ μέσα θα μπουν και οι μετέπειτα εμπειρίες. Η πάρα πο-

λύ δύσκολη δεκαετία του '50, η χούντα».

Εφόσον — και εύχομαι βέβαια — ολοκληρώσετε κι αυτό το έργο θα έχουμε ένα πανόραμα της Θεσσαλονίκης μέσα από τη δική σας «ματιά».

«Σας είπα και πριν ότι κάθε συγγραφέας γράφει ένα βιβλίο. Τα βιβλία μου «Μυθολογία», «Ο κήπος των πριγκίπων», «Η μεγάλη πλατεία» και αυτό που γράφω, στην ουσία είναι ένα βιβλίο, που «καλύπτει» τη Θεσσαλονίκη από το 1880 ως το 1980. Βέβαια δεν κάνω και δεν θέλω να κάνω ιστορία. Ή αν θέλετε κάνω ιστορία των απλών ανθρώπων. Αυτά που ζήσαμε εμείς, οι απλοί άνθρωποι, οι πατεράδες μας, οι παππούδες μας».

Είναι γνωστό ότι μεταφράσατε τον Φόκνερ. Ο Λίνος Πολίτης γράφει κάπου — αφήνοντας έξω τη «Μεγάλη πλατεία» εννοείται — ότι «καλλιεργείτε την πεζογραφία του εσωτερικού χώρου όπου ξανάρχονται τα θέματα της μνήμης και του ονείρου». Σίγουρα, έχετε μια πολύ προσωπική γραφή με κύρια χαρακτηριστικά τη συνειρμικότητα και την αυτοανάλυση. Θα 'θελα να σας ρωτήσω για τη μορφή των έργων σας, πόσο σας επηρέασε ο Φόκνερ; Ποιες οι επιρροές σας, πιο γενικά, σε ποιες ριζες πατήσατε, λογοτεχνικά, για να σταθείτε;

«Είμαι επηρεασμένος όχι μόνο από τον Φόκνερ, αλλά από την αμερικανική λογοτεχνία. Το «Μην κλαίς αναπημένη» θα το 'βλεπε κανείς πιο κοντά στον Στάνιμπεκ ή στον Κόλγουελ παρά στον Φόκνερ. Σίγουρα όμως η δουλιά που έκανα πάνω στον Φόκνερ με βοήθησε να δω έναν άλλο τρόπο γραφής, ή, αν θέλετε, στον Φόκνερ βρήκα να ταιριάζουν πράγματα που είχα και γω μέσα μου. Χαίρομαι που με επηρέασε ο Φόκνερ, αλλιώς ίσως κάπου έμενα πίσω. Ωστόσο, υπάρχουν κεφάλαια στο «Ο κήπος των πριγκίπων» που γράφτηκαν το 1958 και δημοσιεύτηκαν σε φοιτητικό περιοδικό της εποχής, που έχουν αυτή τη γραφή, αν και δεν είχα διαβάσει και μεταφράσει ακόμα τον Φόκνερ. Νομίζω πάντως ότι μετά τα «Εμβατήρια» (1972), αποκτώ ένα προσωπικό ύφος γραφής, με αφομοιωμένα τα στοιχεία των επιρροών».

Οι νέοι δεν είναι για να απελπίζονται

Η συνειρμική γραφή που χρησιμοποιείτε είναι ένα δύσκολο γράψιμο ή καλύτερα

δυσπρόσιτο στον αμύητο αναγνώστη.

«Ασφαλώς η συνειρμική γραφή δεν ευκολύνει τον αναγνώστη. Προϋποθέτει μεγαλύτερη συμμετοχή και προσπάθειά του, όταν διαβάσει το βιβλίο. Και κάπου πρέπει να βρει τα «κλειδιά» αυτής της γραφής και του τρόπου, που θα «ξεναγηθεί» μέσα σ' αυτήν. Έχω παράδειγμα τον «Κήπο των πριγκίπων»: πολλοί κριτικοί — ηλικιωμένοι κυρίως — έγραψαν ότι δεν τον κατάλαβαν. Αντίθετα πήρα τηλεφωνήματα φοιτητών με πολλές εύστοχες παρατηρήσεις, που έδειχναν ότι έπιασαν μέχρι και τα υπονοούμενα, τις αποσιωπήσεις κλπ. Το '60 βλέπαμε ταινίες του Μπεργκμαν ή του Ρενάι και μέναμε έκπληκτοι, μπερδεμένοι. Σήμερα νομίζω ότι πολύ περισσότεροι κόσμοι τις καταλαβαίνουν άνετα... Εξελίσσονται τα πράγματα... Ωστόσο υπάρχει ένα προβληματάκι: Όλοι λένε ότι καταλαβαίνουν και διαβάζουν, ας πούμε, τον Προυστ ή τον Τζούζ. Ενώ όταν τον γράφει ο Πεντζίκης ή ο Μπακόλας ή, για να πω ένα παλιότερο παράδειγμα, η Μέλω Αξιώτη το 1939 — αυτή μας έδωσε μαθήματα — το θεωρούν δύσκολο. Τότε όλοι απόρριψαν την Αξιώτη. Και μόνο ο γέροντας Ξενοπούλος, με διορατικότητα, είχε πει «προσέξτε την...».

Πρωτοεμφανίζεστε γύρω στα 1960, όταν πραγματοποιείται μια λογοτεχνική ανθιση. Την ίδια εποχή, λίγο πριν — λίγο μετά, εμφανίζονται ο Γ. Χειμωνάς, ο Γ. Ιωάννου, ο Σ. Παπαδημητρίου, ο Τ. Αλαβέρης, ο Ντ. Χριστιανόπουλος, ο Κ. Λαχάς, ο Αν. Ευαγγέλου, ο Π. Παπασιώτης, ο Στ. Βαλιούλης. Σήμερα, τι «κινείται» στη λογοτεχνική παραγωγή της Θεσσαλονίκης;

«Και σήμερα υπάρχουν νέα παιδιά που γράφουν πολύ καλά. Δεν λείπουν από τη νεότερη γενιά οι ικανοί άνθρωποι, αλλά νομίζω ότι δεν έχουν — και δεν εύχομαι να έχουν — τις συγκλονιστικές εμπειρίες που είχαν οι δυο προηγούμενες γενιές (του '30 και του '60). Θα πρέπει να μιλήσουν για πράγματα μιας κοινωνικής παρακμής. Δεν αποκλείεται οι νέοι λογοτέχνες μας να αντλήσουν ή από παλιότερα πράγματα ή από εμπειρίες δικές τους και να δημιουργήσουν μια λογοτεχνία άλλης υφής, που να καταξιώθει κι αυτή αγρότερα».

Είπατε ότι η εποχή μας είναι εποχή παρακμής. Έχουμε τώρα και το «κοσκάτειον άγος», όπως έγραψε ένας συνάδελφος στην εφημερίδα μας. Εσείς βλέπετε κάποια διέξοδο, κάποιο φως; Μπορούμε από κάπου να πιστώσουμε;

«Άλιμονο αν δεν ελπίζαμε. Έπρεπε ν' ανοίξουμε ένα λάκκο να μπούμε μέσα και να σκεπαστούμε κιόλας! Μου κάνει εντύπωση που βλέπω καμιά φορά

νέους να είναι χαμένοι, απελπισμένοι... Σίγουρα περνάμε εποχή παρακμής, σαπίλας, συναλλαγής, τεμπελιάς, ευδαιμονισμού... Αλλά υπάρχει φως! Πρέπει να έχει ο λαός στόχους. Να έχει αξίες που πρέπει να πιστέψει. Στο παρελθόν, ο λαός μας «έδωσε εξετάσεις» και πέτυχε σε δύσκολους καιρούς. Πρέπει η πολιτεία να «στήσει» αξίες. Να «στήσει» σαν αξία το βιβλίο και όχι το Ντέταρι. **Να θέσουμε αξίες για τις οποίες θα αξίζει να αγωνιστεί ο κόσμος. Σήμερα δεν του αφήνουν αξίες για τις οποίες να μπορεί να αγωνιστεί...».**

Νούλης ΧΑΤΖΗΔΗΜΗΤΡΙΟΥ